

использовано в реформировании системы образования в Украине.

Ключевые слова: периоды, образование, трехступенчатая структура обучения, колледж, университет, первые университеты Венгрии, эпоха Возрождения, Реформация, советская власть, годы независимости.

On the basis of generalized research results of historical, socio-political and socio-economic development of Hungary, six periods of Hungarian education have been identified: the first - X-XI cc. - the opening and development of the first schools in Hungary, forming the three - stages structure of education; the second – XIV c. – the beginning of XVI century. – the Renaissance, the division levels of education into primary, secondary and higher education. The opening of the first university in Hungary (1367, Pécs); the third - first half of XVI c. - the beginning of XVIII c. - Ottoman yoke in Danubian part of Hungary, strengthening of the power of the Habsburgs in western and northern parts of the kingdom "Hungary", flourishing of Latin schools, strengthening the role of the Hungarian language; the fourth – the beginning of XVIII c. – the beginning of XX c. - the national liberation movement and the centralization of the Habsburg Empire, the organization of national, public schools, expansion of higher education, the establishment of new universities (Debrecen); the fifth - 1945 - 1991 yy. – period of the Soviet rule in Hungary, the abolition of church and parish schools, unification of curricula, increasing of schools construction, increasing the number of universities to 16, the learning at the universities and institutes is also carried out in the evening and correspondence departments; the sixth – 1991 y. - present time - the period of modernization, the entry of Hungary into the European educational space.

As it has been stated in the article, that the requests and needs of society in different historical periods contributed to the development of secondary, vocational and higher education, which had much in common with the processes in the humanitarian sphere in other European countries, although there were periods of decline, which was caused by wars, totalitarian regimes etc. Further detailed analysis of the history of education in Hungary will identify positive results and shortcomings in its development, which can be used in the reforming of educational system of Ukraine.

Key words: periods, education, three - stages structure of education, college, university, the first universities of Hungary, the Renaissance, the Reformation, the Soviet rule, years of independence.

УДК 378.147–056.45

Молнар Тетяна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ УЧНІВ

У статті розглядається проблема професійної підготовки вчителя початкової школи до організації роботи з інтелектуально обдарованими учнями. Проаналізовано підходи до розуміння сутності поняття «інтелектуальна обдарованість», розглянуто особливості інтелектуально обдарованих молодших школярів. Визначено основні компоненти структури готовності майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів, окреслено перспективи подальшої розробки означеної проблеми.

Ключові слова: обдарованість, інтелектуальна обдарованість, вчитель початкової школи, готовність педагога до роботи з інтелектуально обдарованими учнями.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства нагальним є залучення до процесів державотворення громадян, які здатні по-новому підійти до розв'язання важливих суспільних завдань. У зв'язку з цим виникає потреба у розвитку активних, творчих особистостей, що, у свою чергу, актуалізує проблему обдарованості. Раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих дітей визнається одним із головних напрямів удосконалення системи освіти.

Сьогодні перед школою стоїть завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної особистості, формування людини як суб'єкта соціального та професійного життя, підготовки її до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Зокрема, у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) наголошується, що серед пріоритетних напрямів реформування шкільної освіти є своєчасне виявлення ранньої обдарованості, забезпечення умов для розвитку талановитих дітей, а

також удосконалення навчально-виховного процесу в закладах освіти з урахуванням особистих якостей, стану здоров'я, природних задатків дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі знаходять висвітлення такі аспекти проблеми обдарованості, як питання індивідуальних відмінностей обдарованих дітей (Б.Ананьєв, Л.Виготський, П.Гальперін); виділення сфер та видів обдарованості (Ю.Гільбух, М.Гнатко, С.Гончаренко, В.Слуцький); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (В.Давидов, Д.Ельконін, Н.Лейтес, В.Паламарчук); виявлення і розвиток обдарованості учнів (Дж.Рензулі, В.Крутецький, О.Кульчицька). Проблема підготовки педагога до навчання обдарованих учнів досліджувалася В.Демченко, Н.Лейтесом, О.Матюшкіним. Розкриттю особливостей розвитку творчих здібностей вчителя, необхідних для ефективної роботи з обдарованими дітьми присвячені праці Л.Мітіної, Т.Паніної, В.Рибалки, Н.Устиної. Водночас, проблема підготовки вчителя до роботи з інтелектуально

обдарованими дітьми ще не повною мірою досліджена, що суттєво позначається на практичній діяльності педагогів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності та специфіки інтелектуальної обдарованості молодшого школяра, визначенні структури готовності майбутнього вчителя початкової школи до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів.

Результати дослідження. На сьогоднішній день у сучасній педагогіці відбувається інтенсивний процес створення системи навчання обдарованих і талановитих учнів. Чи не кожен навчальний заклад одним з основних питань ставить роботу з обдарованими дітьми, а головним завданням учителя – вміння виявляти обдарованих школярів та знати, які умови потрібно створити для їхнього ефективного навчання і розвитку.

Зауважимо, що єдиного трактування поняття обдарованості немає. Обдарованість – специфічне поєднання здібностей, інтересів і потреб, яке дає змогу виконувати певну діяльність на високому рівні [1]. На переконання С. Гончаренка, обдарованість – це індивідуальна потенційна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягати значних успіхів у певній галузі діяльності.

Обдарована дитина – це дитина, яка виділяється серед своїх однолітків яскраво вираженими успіхами в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує умовний «середній» рівень. При цьому важливо мати на увазі, що йдеться не про окремі, випадкові успіхи, а про систематичні, які взагалі притаманні певній діяльності дитини. Обдарованість має здатність розвиватися і вдосконалюватися впродовж життя людини за умови врахування впливових чинників, що сприяють цьому процесу на кожному з вікових етапів становлення особистості.

Дослідники [3; 4; 6] виділяють кілька сфер обдарованості. Окремим видом обдарованості визначено інтелектуальну, що передбачає високий рівень розвитку інтелектуальних здібностей, які дозволяють учневі швидко оволодівати поняттями, легко запам'ятовувати та зберігати інформацію, досягати успіху у багатьох галузях знань. Так, інтелектуально обдарована дитина вирізняється міцною пам'яттю, жвавим мисленням, допитливістю, добре розв'язує різні задачі, зв'язано викладає свої думки, може мати здібності до практичного застосування знань. Ці школярі, як правило, мають дуже значні, глибокі знання, часто вміють самостійно їх отримувати – шляхом опрацювання додаткової літератури. Високий інтелект, розвинутий розум дозволяють їм достатньо легко засвоювати різні предмети, однак диференційоване ставлення цих учнів до шкільних предметів і, відповідно, вчителів призводить до суттєвої відмінності у результатах навчання.

Визначаючи поняття інтелектуальна обдарованість, В.Юркевич зазначає, що це не тільки і навіть не стільки здатність навчатися, скільки вміння думати, аналізувати, зіставляти факти, тобто виконувати складну інтелектуальну роботу. Носії такої обдарованості – розумники й розумниці. Вони вчаться іноді блискуче, іноді непогано, іноді чудово, з одних

предметів і погано з інших – усе залежить від їхнього ставлення до предмета й до викладача [7, с. 9].

На думку М. Янковчук, інтелектуальна обдарованість – це особливе динамічне утворення, в структуру якого входять інтелект, креативність, духовність. Автор зазначає, що поряд із самостійністю цих компонентів, існує взаємозв'язок між ними, взаємодія та взаємовплив їх одне на одного. Беручи до уваги складний динамічний характер обдарованості, дослідником робиться припущення, що існує вплив на вияв обдарованості як внутрішніх психологічних факторів, так і зовнішніх культурно-психологічних факторів, взаємодія яких призводить до розвитку обдарованості і проявляється в діяльності [8, с. 48].

Як відомо, інтелектуальний розвиток особистості розпочинається задовго до вступу дитини до школи, однак, саме в початковій школі інтелектуальні здібності продовжують інтенсивно розвиватися, переростаючи у процесі навчання в інтелектуальну обдарованість. Відтак, нові завдання в галузі освіти вимагають спеціальної підготовки вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями. Педагогу необхідно розуміти та враховувати особливості інтелектуально обдарованої дитини, навчання якої потребує поглиблення змісту матеріалу, можливість реалізуватися в спеціальних навчальних програмах через самостійну роботу, що призводить до розвитку необхідних пізнавальних умінь.

Готовність учителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями, на наш погляд, виявляється у високому рівні професійно-педагогічної компетентності до даного виду діяльності, що базується на сукупності спеціальних знань і вмінь та стійкому вмотивованому бажанні здійснювати цю діяльність.

Дослідниками складені численні списки «наборів» якостей (професійних і особистісних), сформованість яких визначає успішність роботи з молодшими школярами, проте чітко виділені й специфічні властивості, необхідні педагогу, який працює з інтелектуально обдарованими учнями. До них віднесені: знання прийомів та методів організації ефективного спілкування з обдарованими дітьми, уміння знаходити стиль спілкування, адекватний індивідуальним особливостям обдарованої дитини; здатність активізувати міжособистісне спілкування вихованців; знання щодо напрямків та форм роботи з обдарованими дітьми, принципів і стратегій розробки програм і технологій їх навчання, уміння здійснювати відбір навчального матеріалу, оптимальних форм організації навчального процесу, моніторинг успішності навчання і розвитку обдарованої дитини; здатність виявляти та ідентифікувати інтелектуальну обдарованість, надавати консультаційну допомогу сім'ї обдарованої дитини, створювати умови для самостійного вибору траєкторії навчання [2; 5].

Отже, під готовністю майбутнього вчителя початкової школи до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів, розуміємо цілісне внутрішнє особистісне утворення випускника педагогічного ВНЗ, яке ґрунтується на засвоєних професійно значущих (психолого-педагогічних, фахових, методичних)

знаннях, уміннях, навичках, способах діяльності, набутому досвіді та особистісних якостях, що забезпечує його ефективну взаємодію з інтелектуально обдарованими учнями з розвитку їх розумових здібностей у навчально-виховному процесі.

Узагальнення поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників дає підстави визначити основні компоненти готовності майбутнього вчителя початкової школи до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів: ціле-мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний та діяльнісний. Ціле-мотиваційний компонент охоплює ціннісні орієнтації, мотиви, потреби майбутнього педагога, які зумовлюють успішне здійснення ним відповідного напрямку професійної діяльності. Когнітивний – передбачає формування у студентів цілого комплексу відповідних знань щодо особливостей виявлення і розвитку інтелектуальної обдарованості учнів. Операційний компонент вміщує відповідні вміння та навички, які сприятимуть розвитку інтелектуальної обдарованості учнів. Особистісний компонент передбачає якості особистості вчителя, які допоможуть йому успішно співпрацювати із обдарованою дитиною. Важливим компонентом структури готовності майбутнього вчителя початкової школи до розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів визначається досвід роботи з інтелектуально обдарованими учнями під час педагогічної практики.

Завдання вищих педагогічних навчальних закладів полягає у тому, щоб виховати таку особистість майбутнього вчителя, у якої б усі складові готовності мали високий та достатній рівень вираженості, що є важливою педагогічною умовою творчого розв'язання

всіх проблем, пов'язаних із навчанням та вихованням обдарованої дитини.

Підготовка студентів до роботи з обдарованими учнями має бути: цілеспрямованою, керованою, систематичною, повинна здійснюватись цілісно, охоплювати всі види навчання. Першочергово майбутні педагоги повинні усвідомити, що робота з обдарованими дітьми – це складний, динамічний, безперервний процес, який містить первинну ідентифікацію, вибір форм навчання, розробку навчальних програм, їх оцінку та індивідуалізацію. Ця робота вимагає від учителя якісних психолого-педагогічних знань з проблеми обдарованості, уміння здійснювати навчальну та виховну роботу з обдарованими дітьми, проявляти, власне, творчо-креативний підхід до розв'язання всіх завдань з формування та розвитку юних обдарувань.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі модернізації освіти обдарованих дітей пов'язується з переосмисленням ролі вчителя у навчанні, вихованні та розвитку інтелектуальних можливостей обдарованого індивіда. Підготовку педагогів до роботи з обдарованими дітьми розглядаємо, як важливий компонент системи фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. Готовність вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями визначаємо, як характеристику особистості педагога, що передбачає його здатність ставити за мету професійної діяльності розвиток здібностей і обдарувань молодших школярів.

Перспективи подальшої роботи вбачаємо у вивченні досвіду організації навчання і виховання обдарованих учнів у провідних країнах світу.

Список використаних джерел

1. Антонова О.Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2007. – 472 с.
2. Денисенко Т.В. Удосконалення рівня професійної майстерності педагогів, які працюють з обдарованими дітьми в умовах гімназії / Завуч. – 2012. – № 1-2. – С.4-17.
3. Клименюк Ю. М. Особливості навчання інтелектуально обдарованих учнів / Ю. М. Клименюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – Вип. 33. – С. 55-57.
4. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: избранные труды / Н. С. Лейтес. – М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК. – 2003. – 464 с.
5. Федорова О. Педагогічні умови професійної підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми / О. Федорова, М. Федоров // Рідна школа. – 2006. – № 1. – С. 24–26.
6. Шепотько В. Організація і навчання обдарованих і талановитих школярів (навчально-методичний посібник) / В. Шепотько, І. Волощук // Рідна школа. – 2006. – № 2. – С. 27–50.
7. Юркевич В. С. Про окремі типи обдарованості / В. С. Юркевич // Завуч. – 2003. – № 17-18. – С. 9–10.
8. Янковчук М. М. Розвиток обдарованості: практичний досвід / М. М. Янковчук // Обдарована дитина. – 2007. – № 9. – С. 48–54.

В статтє рассматривается проблема профессиональной подготовки учителя начальной школы к организации работы с интеллектуально одаренными учениками. Проанализированы подходы к пониманию сущности понятия «интеллектуальная одаренность», рассмотрены особенности интеллектуально одаренных младших школьников. Определены основные компоненты структуры готовности будущего учителя к развитию интеллектуальной одаренности учащихся, намечены перспективы дальнейшей разработки этой проблемы.

Ключевые слова: одаренность, интеллектуальная одаренность, учитель начальной школы, готовность педагога к работе с интеллектуально одаренными учениками.

At the present stage of development of Ukrainian society is urgent involvement in processes of state citizens who are capable of a new approach to solving important social problems. In this regard, there is need to develop active and creative people, which in turn updates the problem of talent.

Today in modern pedagogy is an intensive process of creating a system of education of gifted and talented students. Almost every school one of the major issues puts work with gifted children, and the main task of the teacher - the ability to identify gifted students and know what conditions you want to create for their effective training and development.

Under the willingness of future teachers of elementary school to the development of intellectual giftedness students understand the integral internal personal education graduate educational institutions, based on lessons professionally important (psychological, educational, professional, methodological) knowledge, skills, skills, ways of life, gain experience and personal qualities, ensuring its effective interaction with intellectually gifted students from developing their mental abilities in the educational process.

Summary of views of domestic and foreign researchers gives rise to define the basic components of readiness of teachers to students of intellectual giftedness: whole-motivational, cognitive, operational, personality and activity. The task of higher educational institutions is to educate future teachers such person who has all the components to have a high willingness and a sufficient level of severity, which is an important condition for teaching creative solution to all problems related to the training and education of gifted child.

Key words: *talent, intellectual talent, elementary school teacher, teacher readiness to work with the intellectually gifted students.*

УДК 371.134:364

Повідайчик Оксана Степанівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ДОСЛІДНИЦЬКІ РОЛІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано дослідницькі ролі соціального працівника, які він виконує в процесі професійної діяльності – споживач знань, партнер досліджень, творець і розповсюджувач нових знань. Обґрунтовано, що роль споживача знань впливає з цільової установки професії, яка визначає вибір найбільш ефективних методів роботи та етичних зобов'язань соціального працівника перед споживачами послуг. Визначено, що роль партнера досліджень фахівця із соціальної роботи виконує в процесі реалізації певного проекту як член дослідницького колективу. Доведено, що роль творця і розповсюджувача знань соціальний працівник здійснює в разі проведення ним самостійного наукового дослідження і впровадження в практику його результатів.

Ключові слова: *соціальна робота, науково-дослідницька діяльність, дослідницькі ролі, споживач знань, партнер досліджень, творець і розповсюджувач нових знань.*

Постановка проблеми. Останні десятиліття в Україні пов'язані з розвитком соціальної роботи як феномена суспільного життя. Її діалектичний характер, а також динамічні умови, в рамках яких вона здійснюється, актуалізують дослідницьку діяльність, як у теорії, так і в практиці цієї сфери. В системі соціальної роботи дослідницька діяльність є невід'ємним компонентом і забезпечує адекватну соціальному замовленню, суспільства розробку цільових комплексних програм та проєктів соціального захисту населення, проєктування і впровадження регіональних моделей соціальних закладів та служб, розвиток технологій соціальної роботи з різними категоріями населення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закономірності розвитку соціальної роботи як науки і професійної діяльності вивчають В. Васильєв, І. Зверєва, І. Козубовська, О. Карпенко, М. Лукашевич, І. Мигович, В. Поліщук, Т. Семигіна, Ю. Шапіро та ін. Окремі наукові підходи до формування готовності соціальних працівників до науково-дослідницької роботи досліджують Г. Адамс, Р. Аллан-Мієрс, А. Баббій, Х. Графф, Л. Гусякова, Р. Кулініченко, Т. Лейн, К. Марлоу, А. Панов, М. Пейн та ін. Проте досі не розкрито і чітко не окреслено дослідницькі ролі соціального працівника під час реалізації професійних функцій.

Мета статті (постановка завдання). Виокремлення та аналіз дослідницьких ролей, які виконує соціальний працівник у процесі професійної діяльності.

Результати дослідження. Вивчення дослідницьких ролей соціальних працівників передбачає аналіз окремих взаємопов'язаних елементів у структурі соціальної роботи, яким притаманне специфічне дослідницьке навантаження. Як зазначають вчені Є. Тонков, Н. Сердюкова та ін., соціальна робота – це діалектичне поєднання двох видів діяльності – регламентованої і пошуково-дослідницької, які нерозривно пов'язані між собою і підсилюють одна одну. У цій сукупності відбивається своєрідність системного характеру соціальної роботи, оскільки соціальний працівник «не тільки досліджує той чи інший процес, явище, але й втілює його в практику, будучи творцем власної дослідницької ідеї» [1, с. 11]. В цьому випадку творчий, пошуково-дослідницький характер носить і акт вирішення виробничого завдання, і сам процес втілення цього рішення [2, с. 42].

Варто відзначити, що окремі компоненти дослідницької діяльності наявні в усіх підсистемах соціальної роботи – під час безпосередньої соціальної роботи з клієнтами; в процесі адміністративно-управлінської роботи на різних рівнях соціального обслуговування; під час здійснення інформаційної,